

Darwinovský utilitarismus - nejde o to, zda někdo za něco "může"

07.10.2005

Robert Wright si v knize Morální zvíře všimá otázky, která napadla už Darwina. Jaký vliv na etiku, právo a obecně na lidské chování bude mít zjištění, že svobodná vůle je cosi iluzivního?

Už Darwin napsal: "Všeobecně rozšířený blud o svobodné vůli je zcela pochopitelný. Protože má člověk schopnost jednat a málokdy může rozlišit pohnutky, které ho k tomu vedou..., myslí si, že se rozhodl sám." (citováno dle Wrighta)

Wright dodává, že to není jen nějaká náhoda, že nevidíme instinktivní základy svého chování. Je to tak naopak evolucí zařízené "schválně" - svobodná vůle je z tohoto pohledu prostě adaptivní vlastnost (viz také článek Gen pro svobodnou vůli - <http://www.scienceworld.cz/sw.nsf/ID/F5E7EB2FBE8A3D4DC1256E970048C39B>).

Darwin sám byl ovšem přesvědčen, že pochopení iluzivnosti svobodné vůle nebude mít zvláštní dopad, protože k příslušnému poznání je třeba vyvinout velké úsilí (a poznání tedy zůstane omezeno na pár gentlemanů). Ne tak Wright: "Darwin si neuvědomoval, že následkem technického pokroku vědy nakonec budou doklady o determinismu každému patrné." I pokud pomineme existenci genů pro duševní vlastnosti, dnes mohou všichni vidět, jak je jejich chování výsledkem koncentrací adrenalinu, endorfinů, oxytocinu či serotoninu (pomíjíme látky, které s naším vnímáním dokáží zacvičit razantněji :-)).

Svobodnou vůli dnes destruuje v první řadě obhájcí u soudu, když se snaží dokázat, že jejich klienti nespáchali své skutky kvůli nějaké své špatnosti, ale v důsledku příslušného "chemického nastavení". Dosud je obvyklá především obhajoba premenstruačním syndromem u žen, dříve či později se ale muži začnou hájit poukazem na hladinu testosteronu.

Wright dochází k závěru, že tímto způsobem by nám ale nakonec všechny trestné činy zmizely, neboť pachatelé za ně de facto "nemohou". V abstraktní rovině Wright souhlasí, svobodná vůle nejspíš opravdu neexistuje, co s tímto zjištěním ale v praxi? Vychází mu jednoduché řešení - měli bychom si uvědomit, že "trest" není třeba chápat v morálním významu, ale prostě jako praktické opatření. Je lhostejné, zda někdo za svůj čin může v "metafyzickém" smyslu slova, zda je nějak "odpovědný". Slovo vina ztrácí smysl.

Darwin i Wright se tedy domnívají, že soudy etc. by měly prostě svým chováním zvyšovat množství štěstí ve světě a snižovat sumu utrpení (zastávají v podstatě filozofii označovanou jako utilitarismus). Cílem by proto nemělo být ani tak trestat zločince (snad pouze pokud to přinese nutné zadostiučinění pozůstalým či obětem apod.), ale zabránit jim spáchat znovu podobné činy a od příslušného jednání odradit potenciální následníky. Na odplatě samotné přitom není nic dobrého.

V utilitaristickém světě by nemělo žádný smysl diskutovat o tom, zda někdo spáchal určitý čin jako oběť společnosti, zda byl přičetný nebo ne, nebo zda se činu dopustil tzv. úmyslně (takové slovo nic neznamená, když jsme označili svobodnou vůli za iluzi). Soudy by prostě pouze hledaly odpovědi na otázku, zda obžalovaný čin spáchal a pokud ano, jaký bude praktický důsledek různých možných trestů?

Daly a Wilsonová citovaní Wrightem píšou: "Neuvěřitelné množství mysticko-náboženských pomatených tlachů o odčinění viny, pokání, boží spravedlnosti a podobných věcech dodává vyšší oprávnění něčemu, co je ve skutečnosti běžná a praktická záležitost." (totiž zabránit, aby se určitý typ jednání, třeba zabíjení jiných lidí, svým tvůrcům vyplatil)

Zdá se ale, že i když by utilitaristický soudní systém měl velké výhody (oproti pochybeným dnešním praktikám, kdy se zkoumá "svobodná vůle" a "úmysly"), bude proti němu existovat velký odpor ze strany:

- náboženských skupin, některých filozofů či profesionálních etiků, kteří jsou přesvědčení, že v člověku je "něco navíc"
- "sociálních kritiků" (ti by se zbavili své oblíbené mantry o obětech zlé společnosti)
- právníků (kteří by přišli o část své živnosti)

Nicméně, jak už bylo řečeno výše, doklady o tom, jak je naše chování "naprogramováno", jsou stále jasnější. Tyto informace jsou dostupné nejen vědcům, ale i veřejnosti. Lze tedy předpokládat, že právní systém tak jako tak stojí před závažnými změnami.

Zdroj: Robert Wright: Morální zvíře, Lidové noviny, Praha, 1995

autor: Pavel Houser

Název: Patron -
UFO a
svoboda
?

Autor: Navrátil Josef

Datum: 07.10.05 16:19

PATRON řek v 07.10.05 15:53 : „Tak jako ufo je definováno jako neidentifikovatelný letající předmět, je svobodná vůle definována jako rozhodnutí jednotlivce na základě svých zkušeností a emocí.“

Odpovídám mu : No, to je dost zploštělé vyhodnocení/zhodnocení. Sám článek předkládá komplex-situaci tak, že „volená reakce“ jedince není zcela jen dle jeho vlastností a „vůle“, že volba jeho je velmi a velmi závislá na okolní situaci (a okolní společnosti) ve které se nachází. Člověk silný i labilní je přesován svým okolím konat často činy, které by za jiných společenských a jeho jiných situačních okolnostech neudělal. Okolí ho nutí k reakcím jiným než má „chut“ udělat a než má svobodu udělat. Dokonce někdy jsme natolik nesvobodní, že jdeme sami proti sobě a vykonáme čin, který vědomě udělat nechceme. Kde tedy končí a kde začíná svoboda „vlastní vůle“ a svoboda vůle okolního prostředí, které nás do situace zavedlo ? ?

Název: Rayden : Svobodná vůle "v prostředí"

Datum: 07.10.05 16:08

Autor: Navrátil Josef

Pan Rayden řekl 07.10.05 15:44 : „Kdo nebo co mi tedy upřelo tu svobodnou možnost vybrat si špatně?? Tu možnost jsem přeci měl, ale neměl jsem VŮLI ji zvolit.“

Odpovídám mu : Ano, „kdo nebo co“ upírá mě nebo pachateli si „svobodně“ vybrat řešení-chování špatné či lepší-dobré ? ? Ano, výběr volby je v mantinelech, ve kterých se daná osoba nachází. Jednak a jednak výběr volby je v posudku „lability“ jedince (jeho komplexní osobnosti) vůči okolí a situacím, ve kterých se nachází. Velmi disciplinovaný člověk s vysokou morálkou a volnými vlastnostmi bude „projevovat svou svobodu“ jinak ve stejném zátěžovém okolí (v určité společenské mašinérii) než labilní člověk s difúzní morálkou, s vadnými praktikami a s jejich poznatky ve stejném zátěžovém prostředí. A tyto oba diametrálně odlišní jedinci budou „svobodu“ vůle pociťovat zcela jinak v nezátěžovém prostředí, například mezi eskymáky či na pustém ostrově. Tam možná se disciplinovaný inteligent projeví ve výběru „svobodné volby“ na jednoduchou situaci hůř než onen „jakýsi selský jednoduchý primitiv“.

Těmito dvěma-třemi větami, chápete, že jsem nechtěl podat vyčerpávající Pravdu, anebo elaborát od A-do Z . Děkuji.

Název: existuje

Datum: 07.10.05 15:53

Autor: Patron

Samozřejmě že existuje! Tak jako ufo je definováno jako neidentifikovatelný letající předmět, je svobodná vůle definována jako rozhodnutí jednotlivce na základě svých zkušeností a emocí.

Je to ale také iluze, protože pro mě je člověk jen složitý stroj. Žadný stroj nemůže pochopit sám sebe. Může nás pochopit vyspělejší stroj či chceteli bytost, ale my se tím nemusíme zabývat (nic nám to nepřinese).

--

Patron

Název: boj se
zlem je
naprosto
trvalý

Datum: 07.10.05 15:29

Autor: Navrátil Josef

Myslím, že tento článek a v něm nastíněný problém je vlaštovkou pro pohled do nové doby – dnešní, ve které staré názory se válčují a rodí se nové praktiky, nové typy mezilidských vztahů a chování, náhledů na svět. Až se napíše 10 takových článků, rozborů nové situace, podle deseti různých vizí autorů, bude o čem se bavit a to ztraceně hodně a důrazně. Např. vypíchnu ukázky z právě tohoto článku :

01 - V abstraktní rovině Wright souhlasí, že svobodná vůle nejspíš opravdu neexistuje, co s tímto zjištěním ale v praxi? Vychází mu jednoduché řešení - měli bychom si uvědomit, že "trest" není třeba chápat v morálním významu, ale prostě jako praktické opatření.

Moje reakce : Bohužel (bohudík ?) podstatnější je „kdo“ je tím soudcem (poškozený člověk, či lidská bytost-soudce u soudu, či zákon, či Bůh ?), který zhodnotí „co je a co není zlý čin“ (zda byl spáchán právě) ...Pak už najít praktické opatření v podobě trestu, není nic složitějšího, neb už není tak důležité jak „spravedlivý“ více či méně je onen trest.

02 - Cílem by proto nemělo být ani tak trestat zločince (snad pouze pokud to přinese nutné zadostiučnění pozůstalým či obětem apod.), ale zabránit jim spáchat znovu podobné činy a od příslušného jednání odradit potenciální následníky. Na odplatě samotné přítom není nic dobrého.

Moje reakce : cílem opravdu není trestat (málo nebo hodně) ale jak jim – pachatelům – chcete zabránit spáchat nové podobné činy ? Jde-li o velmi závažné činy, pak vězením ...ale jak zabránit zlým činům, jak trestat ty malé ? Ty vadí poškozeným stejně jako ty závažné. Cílem tedy není trestat, ale zabránit ...jak v malých případech ? Říká se tu, že na „odplatě“ není nic dobrého ... já nesouhlasím (!) ; není jiné cesty jak donutit útočnicka zastavit jeho zlo, než mu ho oplatit ... bohužel. Má někdo jinou metodu na zastavení zla ? (toho, co je pod prahem zákonné míry k odsouzení do vězení).

03 - Daly a Wilsonová citovaní Wrightem píšou: "Neuvěřitelné množství mysticko-náboženských pomatených tlachů o odčinění viny, pokání, boží spravedlnosti a podobných věcech dodává vyšší oprávnění něčemu, co je ve skutečnosti běžná a praktická záležitost." (totiž zabránit, aby se určitý typ jednání, třeba zabíjení jiných lidí, svým tvůrcům vyplatil).

Moje reakce : Ptám se : co dělá oficiální církev pro ozdravení víry (v jakéhokoliv Boha), ozdravení všech věř po této planetě, především těch co ve jménu Boha páchají sebevražedné atentáty na nevinných lidech, aby zdůraznili „svého“ Boha a potupily „jiného“ Boha?

příklad
s
Název: bankou
je
blbost
Autor: jarda
no ten příklad s tou bankou je pěkná blbost. Když se totiž budeš rozhodovat jenom tím rozumem, tak nezbytně dospěješ k rozumnému a jedinému správnému řešení a tudíž nebudeš mít zase žádnou možnost volby. Což je determinismus jako vyšitý.

Datum: 07.10.05 13:47

Název: :)
Autor: Rayden
Omlouvám se za překlepy :-)) Nechal jsem za sebe rozhodovat spěch a nervozitu, ačkoli bylo rozumné si to po sobě přečíst.

Datum: 07.10.05 13:06

Název: rozlišovat
Autor: Rayden
Tento článek se na lidi dívá velice jednostranně. Každý kdo alespoň lepmo přičichl k základům psychologie přeci ví, že lidé se mohou rozhodovat a) na základě emocí a pocitů a b) na základě rozumu a racionálních důvodů. Mohl bych souhlasit s tím, že v prvním případě se může mluvit o iluzorní svobodnou vůli, v případě druhém je ale tato svoboda naprosto reálná.
Budu-li si např. vybírat banku, kde si založím účet, můžu tak učinit na základě toho, že se mi líbí některá z jejích reklam a mám pocit, že tohle je skutečně dobrý produkt. A nebo si seženu cenníky a nabídky všech bank, udělám pár výpočtů a nákladů, srovnám to s přínosy a následně zvolím ten nejvýhodnější. Kdo mě "přinutil" k tomuto rozhodnutí? Byl to testosteron? Nebo jiná látka?? Svobodná vůle lidí je přímo úměrná tomu, jestli se rozhodují více na základě emocí, nebo rozumu. Čím více nasloucháte svým emocím na úkor rozumu, tím méně svobodná je vaše vůle a naopak. Nicméně tím nechci říct, že emoce jsou něco špatného. Mnohdy je "rozumné" se na ně spolehnout, protože "vůle" našich emocí, daných dámy geneticky se často dokáže rozhodnout kvalitněji, než náš rozum. Jako příklad by se dal uvést výběr partnera, vůle spodit a vychovávat potomky atd.

Datum: 07.10.05 13:02

Název: RE: Radiměřský
Autor: Pavel
Člověk je autonomní stroj, který své chování dokáže přizpůsobit svému okolí. Takže autor článku napsal veden svými instinkty, aby změnil okolí ostatních autonomních strojů a tím ovlivnil i jejich chování. Vy, veden podobnými instinkty, jste na ten článek reagoval. Tímto způsobem jste ovlivnil chování lidí okolo sebe (například jste mě přiměl, abych reagoval). Kde je tedy místo pro svobodnou vůli, či dokonce pro její nucování ostatním?

Datum: 07.10.05 08:02

Název: to Radimersky
Autor: fikus
precetl sis clanek, tvuj organismus na to zareagoval vystrazne, takže te prinutil napsat reakci :-))))

Datum: 07.10.05 08:01

Název: Radiměřský
Autor:
Jestliže je svobodná vůle iluze, pak i tento článek musel mít někdo naprogramovaný testosteronem, endorfinem a já nevím čím ještě. Pak ovšem strácí smysl i moje reakce na něj..... atd. Svobodná vůle existuje ať si pan Hauser říká co chce. Nemyslím si, že utilitarismus se nějak promítne do soudnictví a už vůbec ne, že lidé to "nějak" pochopí, protože by to znamenalo, že někdo svojí vůli, vnutil druhému, což podle tohoto článku přece nejde, jelikož žádná neexistuje.

Datum: 07.10.05 07:31

Název: clovek je neco vic
Autor: fikus
ackoliv si myslim, ze v cloveku je neco vic: duch, vznesenost, moralka atd., tak bych rekl ze podobny zpusob soudu by mohl byt efektivni a mozna i rychlejsi.

Datum: 07.10.05 05:59

Myslím, že tento článek a v něm nastíněný problém je vlaštvou pro pohled do nové doby – dnešní, ve které staré názory se válčují a rodí se nové praktiky, nové typy mezilidských vztahů a chování, náhledů na svět. Až se napíše 10 takových článků, rozborů nové situace, podle deseti různých vizí autorů, bude o čem se bavit a to zatraceně hodně a důrazně. Např. vypíchnu ukázky z právě tohoto článku :

01 - V abstraktní rovině Wright souhlasí, že svobodná vůle nejspíš opravdu neexistuje, co s tímto zjištěním ale v praxi? Vychází mu jednoduché řešení - měli bychom si uvědomit, že "trest" není třeba chápat v morálním významu, ale prostě jako praktické opatření.

Moje reakce : Bohužel (bohudík ?) podstatnější je „kdo“ je tím soudcem (poškozený člověk, či lidská bytost-soudce u soudu, či zákon, či Bůh ?), který zhodnotí „co je a co není zlý čin“ (zda byl spáchán právě) ...Pak už najít praktické opatření v podobě trestu, není nic složitého, neb už není tak důležité jak „spravedlivý“ více či méně je onen trest.

02 - Cílem by proto nemělo být ani tak trestat zločince (snad pouze pokud to přinese nutné zadostiučinění pozůstalým či obětem apod.), ale zabránit jim spáchat znovu podobné činy a od příslušného jednání odradit potenciální následníky. Na odplatě samotné přitom není nic dobrého.

Moje reakce : cílem opravdu není trestat (málo nebo hodně) ale jak jim – pachatelům – chcete zabránit spáchat nové podobné činy ? Jde-li o velmi závažné činy, pak vězením ...ale jak zabránit zlým činům, jak trestat ty malé ? Ty vadí poškozeným stejně jako ty závažné. Cílem tedy není trestat, ale zabránit ...jak v malých případech ? Říká se tu, že na „oplatě“ není nic dobrého ... já nesouhlasím (!) ; není jiné cesty jak donutit útočníka zastavit jeho zlo, než mu ho oplatit ... bohužel. Má někdo jinou metodu na zastavení zla ? (toho, co je pod prahem zákonné míry k odsouzení do vězení).

03 - Daly a Wilsonová citovaní Wrightem píšou: "Neuvěřitelné množství mysticko-náboženských pomatených tlachů o odčinění viny, pokání, boží spravedlnosti a podobných věcech dodává vyšší oprávnění něčemu, co je ve skutečnosti běžná a praktická záležitost." (totiž zabránit, aby se určitý typ jednání, třeba zabíjení jiných lidí, svým tvůrcům vyplatil).

Moje reakce : Ptám se : co dělá oficiální církve pro ozdravení víry (v jakéhokoliv Boha), ozdravení všech věr po této planetě, především těch co ve jménu Boha páchají sebevražedné atentáty na nevinných lidech, aby zdůraznili „svého“ Boha a potupily „jiného“ Boha?

.....
Pan Rayden řekl 07.10.05 15:44 : „Kdo nebo co mi tedy upřelo tu svobodnou možnost vybrat si špatně?? Tu možnost jsem přeci měl, ale neměl jsem VŮLI ji zvolit.“

Odpovídám mu : Ano, „kdo nebo co“ upírá mě nebo pachateli si „svobodně“ vybrat řešení-chování špatné či lepší-dobré ? ? Ano, výběr volby je v mantinelech, ve kterých se daná osoba nachází. Jednak a jednak výběr volby je v posudku „lability“ jedince (jeho komplexní osobnosti) vůči okolí a situacím, ve kterých se nachází. Velmi disciplinovaný člověk s vysokou morálkou a volnými vlastnostmi bude „projevovat svou svobodu“ jinak ve stejném zátěžovém okolí (v určité společenské mašinérii) než labilní člověk s difúzní morálkou, s vadnými praktikami a s jejich poznatky ve stejném zátěžovém prostředí. A tito oba diametrálně odlišní jedinci budou „svobodu“ vůle pociťovat zcela jinak v nezátěžovém prostředí, například mezi eskymáky či na pustém ostrově. Tam možná se disciplinovaný inteligent projeví ve výběru „svobodné volby“ na jednoduchou situaci hůř než onen „jakýsi selský jednoduchý primitiv“.

Těmito dvěma-třemi větami, chápete, že jsem nehodlal podat vyčerpávající Pravdu, anebo elaborát od A-do Z . Děkuji.

.....
PATRON řekl v 07.10.05 15:53 : „Tak jako ufo je definováno jako neidentifikovatelný letající předmět, je svobodná vůle definována jako rozhodnutí jednotlivce na základě svých zkušeností a emocí.“

Odpovídám mu : No, to je dost zploštělé vyhodnocení/zhodnocení. Sám článek předkládá komplex-situaci tak, že „volená reakce“ jedince není zcela jen dle jeho vlastností a „vůle“, že volba jeho je velmi a velmi závislá na okolní situaci (a okolní společnosti) ve které se nachází. Člověk silný i labilní je presován svým okolím konat často činy, které by za jiných společenských a jeho jiných situačních okolnostech neudělal. Okolí ho nutí k reakcím jiným než má „chuť“ udělat a než má svobodu udělat. Dokonce někdy jsme natolik nesvobodní, že jdeme sami proti sobě a vykonáme čin, který vědomě udělat nechceme. Kde tedy končí a kde začíná svoboda „vlastní vůle“ a svoboda vůle okolního prostředí, které nás do situace zavedlo ? ?